

Томашевська А. В.
кандидат економічних наук,
викладач кафедри управління та бізнес-адміністрування
Прикарпатського національного університету
імені Вадима Стефаника
Смиковчук Т. В.
кандидат економічних наук,
заступник директора,
Коломийського політехнічного коледжу
Національного університету «Львівська політехніка»

Tomashyevs'ka A. V.
PhD in Economics,
State Higher Educational Establishment
"Vasyl Stefanyk Precarpathian National University"
Smykovchuk T. V.
PhD in Economics, head's assistant,
Separated Structural Subdivision Kolomyia Polytechnic College
of L'viv Polytechnic National University

РІВЕНЬ ВВП УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ТА ДИНАМІКА РОЗВИТКУ

Анотація. У статті досліджено динаміку валового внутрішнього продукту (ВВП) України. Зроблено компаративний аналіз динаміки вітчизняного ВВП та ВВП провідних країн світу. Визначено особливості ВВП України та методи його розрахунку. Виокремлено чинники, які впливають на динаміку ВВП. Серед них слід назвати значні макроекономічні дисбаланси, військовий конфлікт на Сході України, глибокі структурні диспропорції, велику частку тіньової економіки.

Ключові слова: ВВП, реальний ВВП, номінальний ВВП, ВВП на душу населення, тіньова економіка.

Вступ та постановка проблеми. Нині дуже багато показників виміру економічного розвитку країн, проте основним показником на макrorівні все ж таки залишається валовий внутрішній продукт (ВВП), який характеризує сукупну ринкову вартість кінцевих товарів та послуг, вироблених підприємствами, організаціями та установами в поточному періоді на економічній території країни.

Для якіснішої оцінки рівня економічного розвитку, крім загального рівня ВВП, визначається обсяг ВВП у розрахунку на одну особу. Велике значення показник ВВП у розрахунку на одну особу має насамперед під час зіставлень з іншими країнами світу. За допомогою статистичного аналізу можна визначити подальший економічний розвиток та чинники, що на нього впливають.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оцінки динаміки ВВП та його розвитку досліджуються в наукових роботах багатьох вчених, зокрема В. Гейця, А. Гальчинського, І. Багрятіна, О. Дзюблюка, І. Манцурова, М. Савлука, А. Савченка, Л. Петкова. Необхідність подальшого вивчення та аналізу з метою відновлення економіки є очевидною.

Метою роботи є дослідження динаміки валового внутрішнього продукту України, здійснення компаративного аналізу динаміки вітчизняного ВВП та ВВП провідних країн світу, визначення особливостей ВВП України та методів його розрахунку.

Результати дослідження. Показник ВВП характеризує можливості економіки щодо забезпечення добробуту населення в трьох аспектах:

- 1) ефективність розподілу виробництва на продукти проміжного та кінцевого призначення;
- 2) структура кінцевого попиту (споживання, нагромадження, внутрішньо торговельне сальдо);
- 3) первинні доходи.

ВВП є також основою вимірювання структури виробництва, міжнародних порівнянь якості життя, оцінки дефіциту державного бюджету, грошової емісії тощо. Його головною особливістю є охоплення вартості тільки тих товарів і послуг, які вироблені на території конкретної країни.

Оскільки усі основні показники в системі національних рахунків відображають результати економічної діяльності за рік і виражені в цінах цього року, вони є номінальними. Номінальні показники не дають змогу здійснювати аналіз та порівняння ВВП різних країн світу, а також порівнювати показники однієї країни в різні періоди часу. Такі показники можна порівнювати за допомогою реальних даних, а саме показників реального виробництва та реального рівня доходів, які виражені в незмінних зіставлених цінах [1, с. 45], тому дослідження динаміки ВВП України пов'язане з аналізом номінального та реального ВВП.

Номінальний ВВП – це ВВП, розрахований у цінах цього року. На величину номінального ВВП впливають такі фактори: 1) зміни реального рівня виробництва; 2) зміна рівня цін. Реальний ВВП – це ВВП, який вимірюється у зіставлених незмінних цінах, у цінах базового року. При цьому базовим роком може бути вибраний будь-який рік, тобто за хронологією він може бути як раніше, так і пізніше конкретного (табл. 1).

Впродовж 2010–2013 рр. реальний ВВП мав тенденцію до щорічного зростання. Така динаміка вказувала на незначне, проте все ж таки зростання економіки України загалом. Але у 2014 р. зростання обсягу номінального ВВП порівняно з 2013 р. сягнуло 121 717 млрд. грн., або 108,3%, водночас обсяг реального ВВП у 2014 р. впав на 35 103 млрд. грн., або до 97,5% (рис. 1). Такі значні перепади, коли номінальний ВВП зростає, а реальний падає, відбуваються під час інфляції у зв'язку зі зростанням цін на товари та послуги з одночасним скороченням обсягів виробництва, споживанням цих товарів. У підсумку ско-

рочується купівельна спроможність населення, а також спостерігається падіння рівня життя.

Фактичні темпи зростання реального ВВП України у 2017 р. виявилися на 2,5% вищими за очікування Національного банку, які опубліковані в Інфляційному звіті регулятора за січень 2018 р. (2,1%). Про це йдеться в коментарі НБУ щодо фінальної статистики про зростання ВВП за 2017 р. на 2,5%. Регулятор зазначив, що відновлення економіки України відбувається стрімкіше очікувань, а основним драйвером зростання став споживчий попит, також вагомим рушієм залишалась інвестиційна активність. Крім того, зростанню реального ВВП сприяють зовнішні умови, оскільки обсяги експорту товарів та послуг у реальному вираженні зросли на 3,5% рік до року [3].

В табл. 2 наведено показники темпів зростання ВВП України, США, Польщі, Японії, Німеччини. Табл. 2 дає змогу отримати порівняльний аналіз динаміки ВВП України та ВВП провідних країн світу.

Частка України у світовій економіці з 1992 по 2016 рр. зменшилась у три рази (до менш ніж 1,3% з 3,11% світового ВВП). У 1992 р. частка ВВП України в загальносвітовому ВВП становила приблизно 3,1%, за чверть століття цей показник впав більш ніж в три рази (станом на 2016 р. він становив менше 1,5%).

Таким чином, вага і вплив нашої країни у світі за ці 25 років скоротились більш ніж втричі (рис. 2).

Валовий внутрішній продукт на душу населення (реальний ВВП) є мірою випуску продукції на душу населення в доларах постійної купівельної спроможності, при цьому нівелюється вплив інфляційних процесів. Вищий реальний ВВП на душу населення є показником вищого

рівня життя. Рівень реального ВВП в країні дає змогу робити зіставлення з іншими країнами, а також виявити, до якої категорії вони належать (до розвинених чи таких, які розвиваються) (рис. 3) [1, с. 46].

Світовий банк оновив дані по Україні і представив показники щодо приросту ВВП за 2017 р. ВВП України за 2017 р. виріс з \$93,27 млрд. у 2016 р. до \$112,2 млрд. Таким чином, приріст ВВП за минулий рік склав більше 20% (це один із найвищих показників серед інших країн у світі). За підсумками I півріччя 2018 р. ВВП України за 12 місяців складе більше \$120 млрд. При цьому не варто плутати два поняття:

1) приріст ВВП, що показує зміну економіки країни в грошових одиницях;

2) приріст реального ВВП, що показує зміну економіки країни в кількості виробленої продукції; для будь-якої країни головним є збільшення економіки саме в доларах, оскільки відповідним чином збільшуються надходження в бюджету [5].

Зауважимо, що у 2015 р. ВВП України впав на 32% з \$133,50 млрд. у 2014 р. до \$91,03 млрд., а у 2017 р. підсумковий показник роботи економіки виявився набагато нижчим, як в інших країнах Європи. У цьому винна нерозвиненість економіки, адже країни, що мають виробництво з низькою часткою доданої вартості, постраждали від ослаблення зовнішніх ринків більше за інших. Крім того, розвиток економіки стримувала надмірна видаткова частина держбюджету, що вимагало посилення фіскальної політики.

Першочерговими заходами покращення ситуації мають стати макроекономічна стабілізація та відновлення нормального функціонування банківської системи, за чим

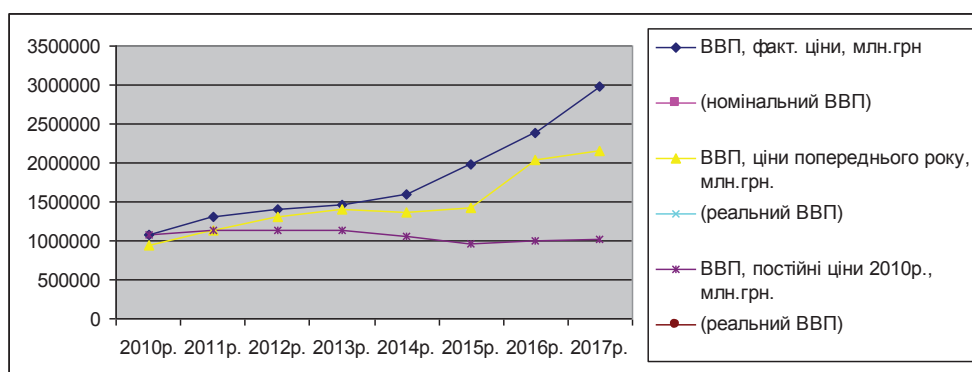

Рис. 1. Динаміка реального та номінального ВВП України

Джерело: побудовано авторами на основі джерела [2]

Таблиця 1

Динаміка ВВП України

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
ВВП, факт. ціни, млн. грн. (номінальний ВВП)	1 079 376	1 299 991	1 404 669	1 465 198	1 586 918	1 988 544	2 383 182	2 982 900
ВВП, ціни попереднього року, млн. грн. (реальний ВВП)	949 619	1 138 338	1 303 094	1 404 293	1 369 190	1 431 836	2 034 430	2 147 570
ВВП, постійні ціни 2010 р., млн. грн. (реальний ВВП)	1 079 376	1 138 338	1 141 055	1 140 750	1 066 394	961 698	996 236	1 013 345
ВВП на душу населення, грн. (номінальний ВВП/особу)	24 798	29 980	32 480	33 965	36 904	46 413	55 848	70 210
ВВП на душу населення, ціни попереднього року, грн. (реальний ВВП/особу)	21 817	26 252	30 132	32 553	31 841	33 419	47 680	56 218

Джерело: побудовано авторами на основі джерела [2] без урахування з 2014 р. тимчасово окупованих земель АРК та частини Донецької та Луганської областей

мають слідувати структурні перетворення. Не менш важливими є також заходи, спрямовані на підвищення якості та прозорості врядування, оскільки, крім основних, ці заходи допоможуть підвищити ефективність витраток бюджету, зменшити втрати від корупції та підвищити якість державних послуг.

Незважаючи на значний природний та людський потенціал, приватизацію більшості виробничого потенціалу країни, численні міжнародні кредити, які були освоєні владою

протягом останніх 20 років, виробничі потужності України не були модернізовані, об'єкти промисловості набули високого ступеня зношеності. Здебільшого вітчизняна продукція галузей переробки втратила конкурентоспроможність на міжнародному ринку товарів, а широкий внутрішній попит значною мірою забезпечують імпортовані товари [6].

На сучасному етапі розвитку уряд України ставить за мету збільшення ВВП за сім років у 2,7 разів у доларовому обчисленні [7]. У 2017 р. поставлено новий антире-

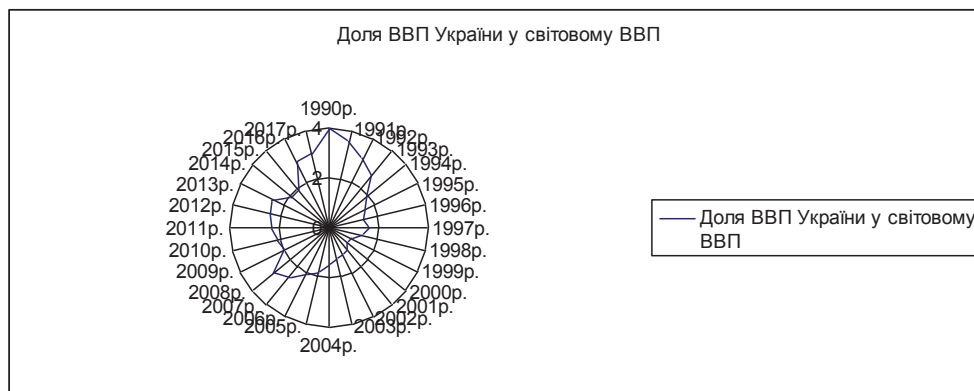

Рис. 2. Частка ВВП України в загальносвітовому ВВП за 1990–2017 рр.

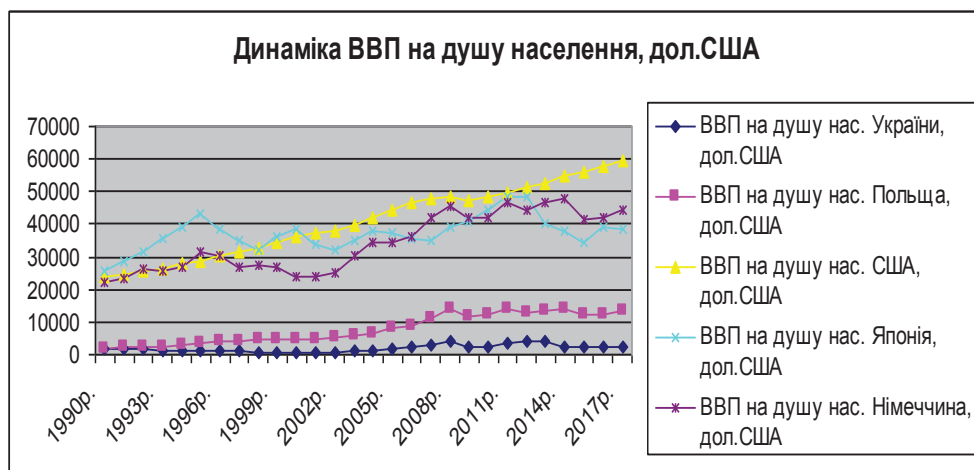
Джерело: побудовано авторами на основі джерела [2]

Таблиця 2

Динаміка ВВП України та інших країн світу за 1990–2017 рр., млрд. дол. США

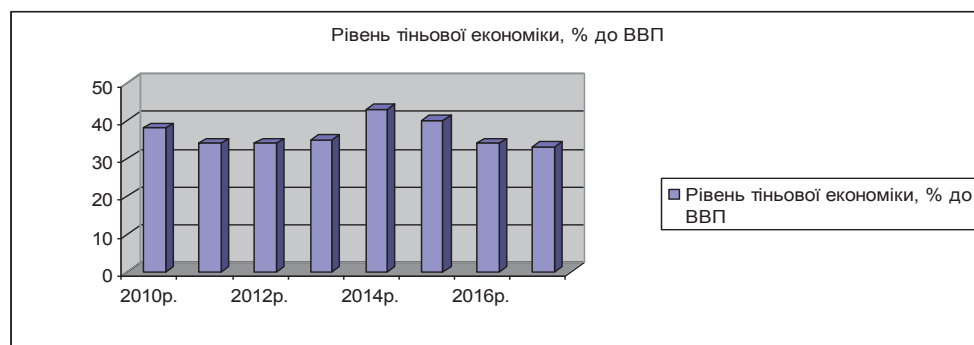
Рік	Україна			США		Польща		Японія		Німеччина	
	ВВП	ВВП на душу населення	Доля у світовому ВВП, %	ВВП	ВВП на душу населення	ВВП	ВВП на душу населення	ВВП	ВВП на душу населення	ВВП	ВВП на душу населення
1990	90	1 742	3,98	5 980	23 954	66	1 738	3 104	25 417	1 714	22 220
1991	85	1 645	3,58	6 174	24 405	85	2 247	3 537	28 844	1 809	23 269
1992	79	1 530	3,11	6 539	25 493	94	2 471	3 853	31 376	2 064	26 334
1993	69	1 338	2,67	6 879	26 464	96	2 512	4 415	35 866	2 007	25 489
1994	54	1 051	1,96	7 309	27 776	111	2 887	4 850	39 269	2 148	27 088
1995	49	958	1,61	7 664	28 782	142	3 696	5 334	43 440	2 523	31 730
1996	45	885	1,45	8 100	30 068	160	4 154	4 704	38 467	2 437	30 564
1997	50	992	1,61	8 609	31 572	159	4 129	4 324	35 022	2 157	27 046
1998	42	840	1,37	9 089	32 949	174	4 523	3 915	31 908	2 178	27 341
1999	32	646	1	9 666	34 621	170	4 401	4 433	36 027	2 131	26 796
2000	31	632	0,94	10 290	36 450	172	4 459	4 731	38 532	1 886	23 719
2001	38	782	1,16	10 625	37 273	191	4 946	4 160	33 846	1 881	23 687
2002	42	871	1,24	10 980	38 166	199	5 163	3 981	32 289	2 007	25 205
2003	50	1 046	1,31	11 512	39 677	218	5 659	4 303	34 808	2 424	30 360
2004	65	1 370	1,51	12 277	41 922	255	6 644	4 656	37 689	2 726	34 166
2005	86	1 825	1,85	13 095	44 307	306	7 980	4 572	37 218	2 766	34 697
2006	108	2 304	2,14	13 858	46 437	345	8 992	4 357	35 434	2 903	36 448
2007	143	3 065	2,52	14 480	48 062	429	11 194	4 356	35 275	3 324	41 815
2008	180	3 874	2,9	14 720	48 401	534	13 928	4 849	39 339	3 624	45 699
2009	117	2 529	1,98	14 481	47 002	440	11 475	5 035	40 855	3 298	41 733
2010	136	2 553	2,11	14 958	48 373	480	12 507	5 495	44 508	3 304	41 786
2011	163	3 559	2,29	15 534	49 791	529	13 800	5 896	48 168	3 628	46 810
2012	176	3 866	2,42	16 254	51 450	500	13 058	5 960	48 603	3 426	44 065
2013	182	3 954	2,53	17 299	52 787	524	13 684	5 156	40 454	3 601	46 513
2014	130	2 421	1,91	17 975	54 598	545	14 237	4 849	38 096	3 699	47 903
2015	91	2 125	1,92	18 120	56 207	477	12 475	4 383	34 474	3 364	41 177
2016	93	2 185	1,5	18 624	57 467	471	12 332	4 939	38 894	3 467	41 936
2017	112	2 194	1,3	19 390	59 501	510	13 429	4 872	38 440	3 700	44 550

Джерело: побудовано авторами на основі джерела [2]

Рис. 3. Динаміка ВВП на душу населення України та інших країн світу за 1990–2017 рр., млрд. дол. США

Джерело: складено авторами на основі джерел [2; 4]

Рис. 4. Частка тіньової економіки відносно ВВП

Джерело: складено авторами на основі джерела [8]

корд: за рівнем ВВП на душу населення Україна посіла 133 місце з показником 2 194 доларів США, пропустивши вперед такі країни, як Мікронезія, Судан, Гондурас, а також інших економічних «тигрів». Поруч з нами перебуває Папуа-Нова Гвінея, де рівень ВВП на душу населення майже дорівнює нашому і складає 2 094 доларів. Стосовно зміцнення гривні, то слід зазначити, що у світовій практиці було лише кілька прикладів значної ревальвації національної валюти. Зокрема, у 2000–2008 рр. Бразилія та Чехія зуміли майже вдвічі зміцнити свої валюти.

Тіньова економіка в Україні є однією з найбільших перешкод розвитку конкурентоспроможності країни, зростання соціальних стандартів життя населення та інтеграції в європейське співтовариство. Згідно з оцінками експертів у тіні перебувають до 50% економіки. Проте згідно з даними Мінекономрозвитку показники тіньової економіки дещо нижчі (рис. 4). Зазначимо, що рівень тіньової економіки в Польщі становить 20%. Згідно з дослідженням міжнародної Асоціації дипломованих сертифікованих бухгалтерів (АССА), в якому вказані 28 країн, обсяг тіньової економіки в Україні становить 1 трлн. 95,3 млрд. гривень, або 45,96% від торішнього ВВП країни, який становить 2,38 трлн. гривень. Лідером за найвищим показником тіньової економіки є Азербайджан (67,04%), на другому місці перебуває Нігерія (48,37%), Україна є третьою. Також високий показник у Російській Федерації (39,07%), Шрі-Ланки (37,76%), Бразилії (34,76%) та Пакистану

(31,78%). Водночас найнижчий показник у США, Японії та Китаю (7,78%, 10,08% та 10,15% відповідно).

Згідно з різними оцінками та дослідженнями високорозвинені країни мають близько 17% ВВП, країни з перехідною економікою – більше 20% ВВП, а країни, що розвиваються, – більше 40% ВВП [9]. Тіньова економіка включає в себе такі види.

1) Неофіційна економіка. Тут маються на увазі всі легально дозволені види економічної діяльності, за яких наявно невраховане офіційною статистикою виробництво товарів та послуг, приховування цієї діяльності від оподаткування. Чим вищий рівень інфляції і більші податки, тим сильніші стимули до отримання доходу у формах, які не так легко виявити, наприклад у вигляді готівки чи бартеру.

2) Нелегальна (фіктивна) економіка. Під нею розуміється економічна діяльність суб'єктів господарювання, яка приховується з метою ухилення від сплати податків або здійснюється без необхідних дозволів та ліцензій.

3) Підпільна (кримінальна) економіка. Вона включає заборонені законом види економічної діяльності, створює свою діяльність антиблага із загрозою безпеці діяльності населення. Фахівці у сфері тіньової економіки вважають, що підпільна економіка зростає швидше, ніж легальна [9].

Проте слід зазначити, що окремі науковці вважають, що ефекти дегінізації економіки можуть бути неоднозначними. Очевидно, що руйнування тіньових схем ухилення від оподаткування сприятиме формуванню умов для чесної конку-

ренції, легально працевлаштовані люди не будуть вимагати від держави соціальної допомоги та матимуть соціальні гарантії, скоротять корупційні ризики. Інші дослідники зазначають, що тіньова економіка може як стримувати, так і стимулювати економічне зростання. Кількісні оцінки австрійського економіста Ф. Шнайдера для окремих країн доводять, що 2/3 доданої вартості, створеної в тіньовій економіці, роблять внесок у споживання, стимулюючи економічне зростання. Чимало експертів вважають, що додатково до ВВП, який обраховує офіційна статистика, в тіньовій економіці створюється «тіньовий ВВП», який складає 40–60% від його офіційного обсягу. Згідно з Ф. Шнайдером, тіньова економіка в Україні перебуває в діапазоні 46–53% ВВП. У своїх методологічних поясненнях експерт зазначає, що його методологія концентрується на двох видах тіньової економіки, таких як незаконна зайнятість та виробництво товарів і послуг домашніми господарствами.

Нині проблема зовнішніх запозичень є дуже актуальною для України. За умови ефективного використання залучені ресурси можуть стати позитивним чинником економічного зростання. Проте інакше збільшення заборгованості може призвести до фінансової кризи, порушити макроекономічну діяльність, що відразу відіб'ється на показниках рівня ВВП.

Аналізуючи динаміку ВВП сьогодні, вважаємо дуже актуальними питання економічної безпеки. Економічна безпека є однією з головних складових національної безпеки, тому оцінювання її рівня є необхідним питанням. Складовими економічної безпеки є виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпеки [10]. На нашу думку, до економічної безпеки держави варто віднести ті складові елементи, які характеризують лише економічні процеси та суміжні з ними явища, а

саме інвестиційно-інноваційну, фінансову, зовнішньоекономічну, продовольчу та енергетичну безпеки.

Висновки. Значні макроекономічні дисбаланси, військовий конфлікт на Сході України та анексія АР Крим, глибокі структурні диспропорції, недостатній рівень прозорості у державному секторі управління призвели до того, що ситуація вимагає термінових коригуючих дій.

Першим пріоритетом має бути забезпечення макроекономічної стабільності фінансового сектору. Це має супроводжуватися проведенням ключових структурних реформ, щоб дати поштовх економічному зростанню. Оскільки Україна перебуває в дуже складній політичній та економічній ситуації, то для стабілізації ВВП є необхідним проведення державної політики, яка повинна супроводжуватися проведенням ключових структурних реформ. На нашу думку, уряд України має проводити жорстку фіскальну політику та продовжувати політику плаваючого валютного курсу. Також країні необхідні реформи газового сектору, дерегуляція бізнесу, а також прозора система держзакупівель.

Уряду необхідно мінімізувати негативний ефект бюджетної стабілізації для економічної активності. Для цього необхідно:

- 1) намагатися знайти кошти для низки найважливіших інфраструктурних проектів, зокрема за рахунок пільгового фінансування;
- 2) максимально заохочувати підприємницьку діяльність;
- 3) ввести адекватні банківські інструменти для фінансування нових проектів;
- 4) максимально підтримувати експортну діяльність за рахунок інформаційної, технічної та правової підтримки самих експортерів, за рахунок сприяння виходу малого й середнього бізнесу на зовнішні ринки, а також за рахунок формування системи експортного кредитування та страхування.

Список використаних джерел:

1. Моторина Р. Економічна статистика: навчальний посібник. Київ, 2005. 362 с.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. УНІАН. URL: <https://economics.unian.ua/finance/10054196-tempi-zrostannya-vvp-ukrajini-v-2017-roci-viyavilisyavishchimizachikuvannya-nacbank.html>.
4. Валовий внутрішній продукт. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
5. УНІАН. URL: <https://www.ukrinform.ua/.../2490639-svitovij-bank-vidznac>.
6. Мадяр Р. Пріоритетні заходи зі стабілізації обсягів ВВП та прогнозування його динаміки. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21CO.
7. Гайдучський А. Як Україні поповнити ВВП? І яким шляхом піти країні? URL: http://gazeta.dt.ua/finances/yak-ukrayini-podvoyiti-vvp-i-yakim-shlyahom-piti-krayini-_html.
8. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку та торгівлі. URL: www.me.gov.ua.
9. Скорук О. Тіньова економіка: сутність, причини виникнення та шляхи подолання. Економіка і суспільство. 2017. № 11. С. 127–131.
10. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі від 29 жовтня 2013 р. № 1277. URL: <http://www.me.gov.ua>.

УРОВЕНЬ ВВП УКРАИНЫ: АНАЛИЗ И ДИНАМИКА РАЗВИТИЯ

Аннотация. В статье исследована динамика валового внутреннего продукта (ВВП) Украины. Сделан компаративный анализ динамики отечественного ВВП и ВВП ведущих стран мира. Определены особенности ВВП Украины и методы его расчета. Выделены факторы, влияющие на динамику ВВП. Среди них следует назвать значительные макроэкономические дисбалансы, военный конфликт на Востоке Украины, глубокие структурные диспропорции, большую часть теневой экономики.

Ключевые слова: ВВП, реальный ВВП, номинальный ВВП, ВВП на душу населения, теневая экономика.

THE LEVEL OF GDP OF UKRAINE: ANALYSIS AND DYNAMICS OF DEVELOPMENT

Summary. The article investigates the dynamics of gross domestic product (GDP) of Ukraine. A comparative analysis of the dynamics of domestic GDP and GDP of the leading countries of the world is made. The features of Ukraine's GDP and methods of its calculation are determined. The factors that affect the dynamics of GDP are identified. Among them are significant macroeconomic imbalances, the military conflict in Eastern Ukraine, deep structural imbalances, and a large share of the shadow economy.

Key words: GDP, real GDP, nominal GDP, GDP per capita, shadow economy.